

Beste deelnemers van het bestuurlijk overleg,

Nog maar 6 weken en dan zijn er de gemeenteraadsverkiezingen. Als voorzitter van het bestuurlijk overleg Water Achterhoek+ maak ik graag van de gelegenheid gebruik om **klimaatadaptatie** voor de komende onderhandelingen bij jullie onder de aandacht te brengen.

Pamflet Achterhoek+

De Samenwerking Water Achterhoek+ werkt regionaal aan waterkwaliteit, aanpassing aan klimaatverandering (klimaatadaptatie) en voldoende drinkwater. We zijn goed bezig, er gebeurt al veel, maar er komt nog veel op ons af. Daarbij zijn klimaatadaptatie en water het fundament voor ons beleid en de te nemen maatregelen. In het pamflet, dat is bijgevoegd roepen wij als deelnemers aan het bestuurlijk overleg de politieke partijen in de Achterhoek op om klimaatadaptatie en water als één van de speerpunten aan te merken in de komende bestuursakkoorden.

Koele kernen, warme harten

We zijn al goed bezig. In de Achterhoek+ hebben wij subsidie van de provincie Gelderland ontvangen om onze inwoners prettig en koel te kunnen laten wonen. In de bijgevoegde brochure 'Koele kernen, warme harten' * lees je wat we samen bereikt hebben.

Het is natuurlijk fantastisch als je deze mail met je collegeleden, raadsleden, statenleden of algemeen bestuur deelt.

Met vriendelijke groet,

(Voorzitter bestuurlijk overleg Achterhoek+)

* Bijgevoegd digitaal bestand is een gecomprimeerde versie i.v.m. de bestandsgrootte.
Een fysiek exemplaar ontvangt u volgende week.

SAMENWERKING
WATER
ACHTERHOEK+

Wees bewust van klimaatadaptatie en water in de Achterhoek

Augustus 2025

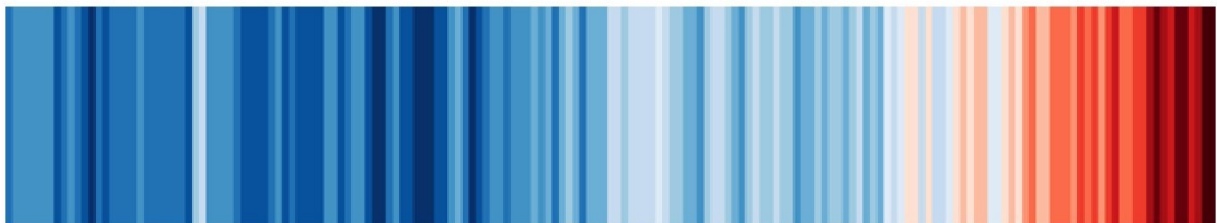
De Samenwerking Water Achterhoek+ werkt regionaal aan waterkwaliteit, aanpassing aan klimaatverandering (klimaatadaptatie) en voldoende drinkwater. We zijn goed bezig, er gebeurt al veel, maar er komt nog veel op ons af. Daarbij zijn klimaatadaptatie en water het fundament voor ons beleid en de te nemen maatregelen.

Klimaatadaptatie en water

Om in ons gebied te kunnen blijven wonen, werken en ontspannen, moeten we ons meer aanpassen¹ aan het natuurlijk water- en bodemsysteem. Als we dat niet doen, neemt de kans op forse schade door extreem weer steeds meer toe. Dit jaar begon met een intens warm en droog voorjaar. In Winterswijk viel op 2 juli 2025 binnen een half uur 40 millimeter regen en werden zeer zware windstoten tot 112 kilometer per uur gemeten. Zulk weer komt steeds vaker voor dus daar moeten we ons op voorbereiden. Zodat we een veilige, gezonde en groene leefomgeving behouden.

KNMI-Klimaatstreepjescode Nederland 1901-2024 geeft van donkerblauw (koude jaren) tot donkerrood (warme jaren) de gemiddelde jaartemperatuur in Nederland weer.

Het klimaat verandert. In Nederland was de zomer van 2024 de warmste ooit gemeten en Europa warmt zelfs sneller op dan de rest van de wereld. Op de hoge zandgronden in de Achterhoek zijn we extra kwetsbaar voor extreme droogte. Tegelijkertijd zijn de beekdalen en laagtes in het landschap gevoelig voor wateroverlast en overstroming. En zowel extreme droogte als hevige regen veroorzaken grote schade voor de landbouw, een belangrijke economische sector in de Achterhoek. De gemiddelde weerschade voor particulieren in onze regio Achterhoek+ is 7,76 miljoen euro per jaar met als uitschieter 22,54 miljoen euro in 2018².

Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA)

Nederland heeft in het DPRA³ vastgelegd dat we in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust willen zijn. Dat vereist slimme ruimtelijke oplossingen en de nodige investeringen, maar niets doen kost op termijn meer geld. Gemeenten hebben een belangrijke rol in deze aanpassingen. Zij gaan over de openbare ruimte en hebben dagelijks contact met inwoners en bedrijven. Klimaatadaptatie en aandacht voor water verdient daarom een nadrukkelijke plek in partijprogramma's en collegeakkoorden.

¹ Klimaatverandering vraagt om maatregelen om de opwarming van de aarde verder te beperken (mitigatie) en het aanpassen aan het veranderende klimaat (adaptatie). Beide zijn belangrijk. De Samenwerking Water Achterhoek+ richt zich op klimaatadaptatie.

² Bron: PBI | BI Public (<https://bipublic.verzekeraars.nl/Home/ShowReport/5beb3391-1660-4b40-a9d5-6982d8cae31f>)

³ In het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie staan alle projecten en maatregelen die ervoor gaan zorgen dat Nederland in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig is ingericht. Hierin staat hoe gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk het proces van ruimtelijke adaptatie willen versnellen en intensiveren. De Samenwerking Water Achterhoek+ is één van 45 werkregio's.

Samenwerking Water Achterhoek+

Deze samenwerking bestaat uit 11 gemeenten⁴, provincie Gelderland, waterschap Rijn en IJssel en waterbedrijf Vitens. Wij werken zowel ambtelijk als bestuurlijk samen op de thema's water en klimaatadaptatie.

Het bestuurlijk overleg roept de politieke partijen in de Achterhoek op om:

- **Klimaatadaptatie en water op te nemen in uw partijprogramma**
- **Bij de besprekingen voor een bestuursakkoord voor de periode 2026 – 2030 klimaatadaptatie en water als één van de speerpunten aan te merken**
- **Klimaatadaptatie te beleggen bij of te laten coördineren door één wethouder**
- **Voldoende - extra - geld en capaciteit voor klimaatadaptatie en water vrij te maken**

Enorme waterschade en veel omgevallen bomen op 2 juli 2025 in Winterswijk.

⁴ Aalten, Berkelland, Bronckhorst, Doesburg, Doetinchem, Lochem, Montferland, Oost Gelre, Oude IJsselstreek, Winterswijk, Zutphen.

Wat vragen wij van u?

Eén coördinerende wethouder

We hebben te maken met droogte, hittestress, wateroverlast en overstroming. Veel van het werk dat gedaan moet worden heeft betrekking op de (her)inrichting en ontwikkeling van de buitenruimte en woningbouw. Natuur, landschap en landbouw ondervinden de gevolgen en door het watersysteem logisch aan te laten sluiten op de bodem kunnen we nadelige gevolgen beperken. Daarvoor is samenwerking nodig met medeoverheden, grondeigenaren en andere partijen.

Daarnaast ligt er een belangrijke taak voor het sociaal domein en onderwijs om inwoners en zorgverleners ertoe te bewegen tijdens hittegolven extra aandacht te geven aan kwetsbare groepen. Klimaatadaptatie en water moeten een plek krijgen in, onder meer, de Omgevingsvisie, het bouwbeleid, de crisisbeheersing en in vergunningen voor bijvoorbeeld evenementen.

Voldoende capaciteit

Het beperken van schade en hinder door hitte, droogte en wateroverlast kost geld en tijd. Voor het oplossen van de knelpunten en het verankeren van klimaatadaptatie en water in het beleid is naast budget ook voldoende aandacht en capaciteit binnen de gemeente nodig.

Extra budget nodig voor hitte en groen

Maatregelen om de openbare ruimte klimaatbestendig en waterrobuust in te richten, kunnen maar deels gefinancierd worden vanuit de riool- (en waterzorg)heffing. We roepen daarom op om daarnaast ook budget te reserveren voor maatregelen om het stedelijk gebied te vergroenen. Struiken en bomen vergroten de biodiversiteit, dragen bij aan klimaatadaptatie en verbeteren het welzijn van inwoners in ons gebied, zowel fysiek als mentaal. Nu investeren is besparen voor later. Het is ook onze gezamenlijke verantwoordelijkheid om inwoners te beschermen en onnodige kosten en schade in de toekomst te voorkomen. Voor een globale indicatie, gebaseerd op het handelingsperspectief voor aanpak droogte, moet u denken aan 0,5 tot 1,0 miljoen euro extra investering per jaar per gemeente.

Om klimaatadaptatie en water in al deze beleidsonderwerpen een stevige plek te geven, pleiten wij ervoor om deze thema's te laten coördineren door één wethouder.

Het is van belang dat er ook ambtelijk iemand is die - over meerdere afdelingen heen - de regie over klimaatadaptatie en water voert.

Neem een klimaatbudget én een klimaatparagraaf in de begroting op.

Bestuurlijke visie

De komende raadsperiode 2026-2030 zijn dit de punten waar we mee aan de slag gaan. Ze zijn opgenomen in de Bestuurlijke visie op samenwerken aan water Achterhoek+ 2024 die door alle partijen is ondertekend:

1. Werken aan waterkwaliteit
2. Werken vanuit het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DRPA)
3. Leren werken met Water en Bodem Sturend (WBS)
4. Werken aan verbinding met de Aanpak Droogte
5. Werken aan drinkwaterbesparing
6. Werken aan bewustwording en communicatie

1. Werken aan waterkwaliteit

Ook in ons gebied is waterkwaliteit een probleem. Op veel plekken zitten te veel schadelijke stoffen in het oppervlaktewater voor mensen, dieren en planten. Het afvalwater van huishoudens en bedrijven zijn hiervoor belangrijke bronnen. En met regenwater spoelt ook veel vuil mee.

Er zijn doelen en regels voor waterkwaliteit en afvalwater die we met elkaar moeten halen, zoals de Kaderrichtlijn Water en de herziene Europese Richtlijn Stedelijk Afvalwater. Als we als gemeente meer woningen willen bouwen en ruimte willen bieden voor meer bedrijvigheid, dan moeten we zorgen dat onze afvalwaterketen dit aankan. Groei mag niet leiden tot meer vervuiling van ons water.

Het is belangrijk dat gemeenten samen met het waterschap en andere partners, vanuit de afvalwaterketen, werken aan het terugdringen van vervuiling.

Ondertekening Bestuurlijke visie water Achterhoek+ 2024, 25 april 2024.

2. Werken vanuit het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DRPA)

We zijn goed op weg om klimaatbestendig en waterrobuust te worden in het stedelijk gebied in de Achterhoek. Het DPRA laat zien welke uitvoeringsopgaven we hebben op de thema's wateroverlast, overstroming en hitte.

Wij vragen u om maatregelen voor meer groen en schaduw, het tegengaan van hittestress en voorkomen van wateroverlast op te nemen in uw programma.

3. Leren werken met Water en Bodem Sturend (WBS)

Water en bodem zijn van grote invloed op ons dagelijkse leven. We halen ons drinkwater uit de bodem en verbouwen er ons voedsel op. De bodem biedt stevigheid, als fundament voor onze wegen en huizen. Inmiddels lopen we steeds vaker tegen de grenzen van het water- en bodemsysteem aan.

“Goede ruimtelijke ordening met mogelijkheid voor woningbouw is belangrijk. Dus bouwen we met gezond boerenverstand voor de toekomst. Klimaatadaptie is daar onderdeel van.”

Wij roepen op om water en bodem mede sturend te laten zijn in de ruimtelijke ordening en dit te borgen in beleid.

4. Werken aan verbinding met de Aanpak Droogte

Overheden, natuur- en landbouworganisaties, Vitens en anderen hebben de handen ineengeslagen om droogte en wateroverlast in de Achterhoek+ en de Liemers gezamenlijk aan te pakken. In februari 2025 hebben alle partijen ingestemd met voorzetting van de bestuurlijke samenwerking en een klimaatbestendige regio verder te ontwikkelen.

Zowel aan de korte als de lange termijn wordt gewerkt: van gedegen feitenonderzoeken tot concrete uitvoering van maatregelen in het veld. Dit is niet in een paar jaar gereed. Zo'n 20 à 30 jaar zal nodig zijn om het gebied klimaatbestendig ingericht te krijgen. Dit vraagt commitment van alle partijen.

Aanpak Droogte werkt met een meerjarenprogramma aan de toekomst van het gebied. We doen dit in verbinding met andere opgaven zoals wonen, energie, natuur en landbouw. Het is zowel letterlijk als figuurlijk de verbindende factor.

Dit vraagt van gemeenten om beleid dat vanuit water en bodem stuurt en financiële middelen om integrale klimaatbestendige projecten uit te voeren.

5. Werken aan drinkwaterbesparing

De Achterhoek wil tot 2035 ruim 15.000 nieuwe woningen bouwen. Die moeten allemaal worden aangesloten op het drinkwaternetwerk. Voldoende goed drinkwater is echter niet langer vanzelfsprekend. Drinkwaterwinning is in ons gebied de verantwoordelijkheid van Vitens en de provincie. Drinkwatercongestie treft ons allemaal, zowel particulieren als bedrijven.

Vanuit Achterhoek+ zetten we in op besparing van drinkwater, (het mogelijk maken van) gebruik van regenwater, hergebruik en educatie van en communicatie over water. Dit nemen we mee in de regionale verkenning hoe klimaatadaptatie te verankeren in gemeentelijk beleid.

6. Werken aan bewustwording en communicatie

Klimaatadaptatie is niet alleen een zaak van overheden. Ook maatschappelijke organisaties, zorginstellingen, woningcorporaties, inwoners en bedrijven ervaren de gevolgen van klimaatveranderingen en kunnen een bijdrage leveren.

Klimaatadaptatie, waterkwaliteit en voldoende drinkwater is een verantwoordelijkheid van ons allemaal.

De campagne 'Handel bij hitte' is tot stand gekomen door de Samenwerking Water Achterhoek+:

Samenwerking en communicatie zijn essentieel om echt werk te maken van klimaatadaptatie: werken aan waterkwaliteit, een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting van het gebied, de bestrijding van droogte, en het besparen van drinkwater. Daarom roepen wij op om dit onderwerp mee te nemen in uw partijprogramma, de onderhandelingen en het nieuwe coalitieakkoord.

Wij wensen u een mooie campagne!

Namens Samenwerking Water Achterhoek+

 | Voorzitter van het bestuurlijk overleg

SAMENWERKING
WATER
ACHTERHOEK+

Meer informatie

Neem contact op met de regiocoördinator [redacted] via
[redacted]@oostgelre.nl of 06 [redacted].

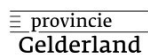
Uitgave

Samenwerking Water Achterhoek+ | augustus 2025

Vormgeving

[redacted] | Ems Studio

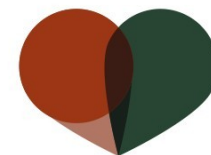
Deelnemende partners Samenwerking Water Achterhoek+:

Koele kernen warme harten

Provinciaal subsidieproject
voor verkoeling van
dorpen en steden

‘Provincie Gelderland vindt het belangrijk dat inwoners prettig en koel kunnen wonen, ook nu de zomers steeds warmer worden. Daarom geven we subsidie aan gemeenten in de Achterhoek+ om samen te zorgen voor meer groen en fijne plekken om te leven. In deze brochure ziet u hoe we dat samen met de regio Achterhoek kunnen bereiken.’

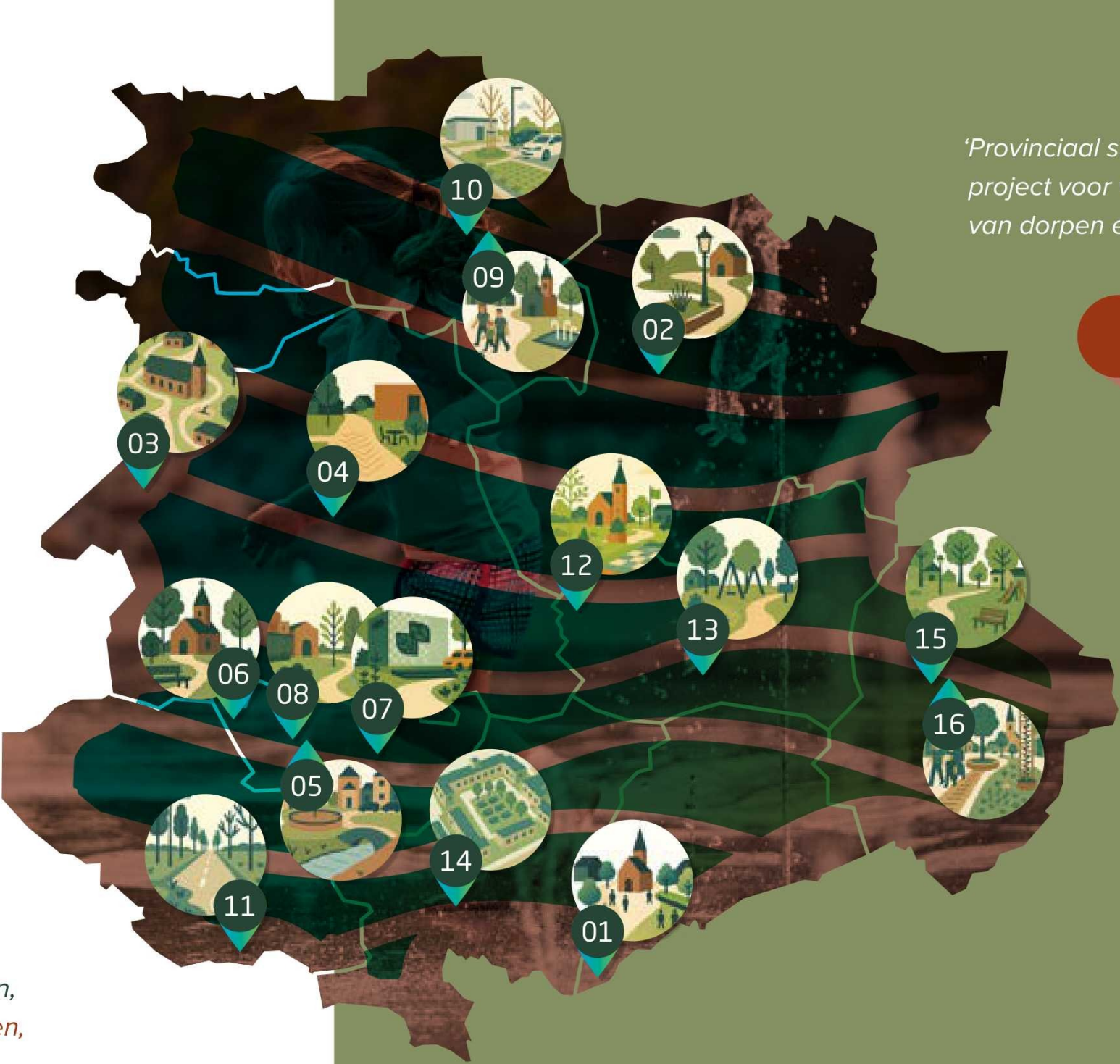

Beleidsadviseur Klimaatadaptatie

Inhoud

Gemeente Aalten	4
1. Prins Clausplein	4
Gemeente Berkelland	6
2. Oude haven centrum Borculo	6
Gemeente Bronckhorst	8
3. Dorpskern Steenderen	8
4. De strip- Hengelo	10
Gemeente Doetinchem	12
5. Konrad Adenauerplein (coole pleintjes Dichteren)	12
6. Kerkplein centrum Wehl	14
7. Voorterrein de Zonneboom	16
8. De Wingerd op de Huet	18
Gemeente Lochem	20
9. Markt Lochem	20
10. Parkeerplaats Mauritsweg	22
Gemeente Montferland	24
11. Lengelseweg	24
Gemeente Oost Gelre	26
12. Dorpshart Mariënvelde	26
13. Remisepark	28
Gemeente Oude IJsselstreek	30
14. De Bongerd	30
Gemeente Winterswijk	32
15. De Pas- Koele multifunctionele speeltuinen	32
16. Klimaatadaptieve Wooldstraat en omgeving	34

Klik op de iconen om het project te bekijken.

‘Provinciaal subsidieproject voor verkoeling van dorpen en steden’

‘Koele kernen, warme harten,’

Gemeente Aalten

Prins Clausplein

01

In 2020 werd de centrumvisie voor Dinxperlo, opgesteld door inwoners, ondernemers, betrokkenen en gemeente, vastgesteld. Op basis hiervan zijn projecten vormgegeven en uitgevoerd. De openbare ruimte in het centrum is heringericht en vergroend, met prioriteit voor het Prins Clausplein, de Hogestraat en de Kerkstraat. Het Prins Clausplein met de kerk vormt het hart van het centrum.

‘Van stenen plein naar gezellige huiskamer; een ontmoetingsplek met veel groen en een gezellige inrichting.’

Het nieuwe plein wordt een huiskamer voor het dorp, met verhalen uit het verleden, festiviteiten, rustplaatsen, speelplaatsen voor kinderen, dementie-vriendelijke wandelroutes en veilige oversteekplaatsen. Belangrijke doelen waren het verminderen van hittestress, het versterken van de biodiversiteit en het verbeteren van de leefkwaliteit. In totaal werden 140 bomen geplant, veel groen aangebracht in bloembedden en is er minder ruimte voor auto's. Een slim watersysteem zorgt ervoor dat regenwater via sensortechnologie tijdens droogte naar bomen en planten wordt gepompt.

‘De metamorfose van het centrum van Dinxperlo draait geheel om het verduurzamen voor de toekomst.’

Positieve punten en resultaten

Door de verdubbeling van het aantal bomen in het centrum wordt het minder heet in Dinxperlo. Op het voormalige Prins Clausplein ontstaat een groene huiskamer met veel bomen, wat het centrum aantrekkelijker maakt om te bezoeken en elkaar te ontmoeten. Dit bevordert zowel de fysieke als mentale gezondheid. De eerste reacties van bezoekers en ondernemers zijn positief. De vergroening zorgt voor meer aantrekkingskracht en comfort, ook bij warm weer. De geplante grote bomen dragen al bij aan biodiversiteit en hittestress, maar hebben nog tijd nodig om volledig uit te groeien.

Onder het marktplaats zijn waterreservoirs geplaatst om regenwater op te vangen en te gebruiken om de beplanting via een leidingnet en geautomatiseerd systeem te kunnen bewateren. Dit is een innovatief systeem dat ervoor zorgt dat de bomen en planten gezond kunnen groeien door voldoende water.

Leerpunten en tips

Het project is onderdeel van de herinrichting van het Prins Clausplein in Dinxperlo. Hiervoor was een stroomaansluiting nodig voor het watergeefstelsel dat ook de bomen van water voorziet. Door capaciteitsproblemen bij het nutsbedrijf is er vertraging opgelopen. Hierdoor konden de bomen pas in 2025 geplant worden. Het is uiteraard mogelijk om ook zonder watergeefstelsel te planten, maar zo'n innovatief systeem heeft wel toegevoegde waarde omdat dit zorgt dat de ondergrond een optimaal vochtgehalte behoudt voor de bomen. Ook hoeft er geen personeel ingezet te worden om deze bomen dan water te geven.

Een waardevolle tip is om beelden te gebruiken om inwoners te overtuigen. Aanvankelijk waren omwonenden niet enthousiast, maar sfeerimpressies hielpen hen het project te omarmen.

Gemeente Berkelland

Oude haven centrum Borculo

02

In de jaren 80 was er op de Berkel scheepsvaart, hierdoor is het idee ontstaan om de oude Berkelzomp te gebruiken voor toeristische vaarten. Hier is een nieuwe zomp voor gebouwd. De mensen die dat initiatief hebben genomen, hebben samen met de historische vereniging een plan ontwikkeld om de oude haven weer terug te brengen. Het is weliswaar geen echte haven

(het betreft een afgesloten gebied met een plein en een watertje), maar het karakter is wel weer helemaal terug.

‘Bijzonder is dat bewoners vanaf het begin bij het project

‘We proberen om de geschiedenis in het stadsbeeld zichtbaar te maken.’

Vervolgens is dit samengevoegd met de andere plannen voor de opwaardering van het centrum van Borculo. Het is opgesteld in een ‘bidboek’ dat is aangeboden aan de gemeente. Er was dus een idee vanuit een andere hoek, die vanuit de taskforce Leef! is meegenomen in de plannen voor dit gebied. Bij de Oude Haven is een trapelement waar je op kunt zitten en die doorloopt tot aan het water. Verder is er een verlaagd deel langs het water, zodat je vanaf het maaiveld over een muur het gat in kunt kijken. Je kunt er ook langs lopen, zodat de waterbeleving is teruggebracht. Ook is groen toegevoegd, wat schaduw geeft om zo hittestress tegen te gaan. De oude haven kan daarnaast ook extra water bergen tijdens heftige regenbuien.

Positieve punten en resultaten

De herinrichting van het centrum van Borculo wordt door bewoners positief ontvangen en vormt een fraai geheel. Historisch gezien kende het centrum open waterstromen, maar deze verdwenen door demping en bebouwing. Door leegstand en verpaupering is besloten tot herinrichting, uitgewerkt in overleg met bewoners en ondernemers. Een belangrijk onderdeel was het herstel van de Oude Haven, dat aanvankelijk slechts op beperkte steun kon rekenen, maar uiteindelijk grote impact had. De herstelde haven zorgt voor extra regenwaterafvoer via een herontdekte oude duiker. De nieuwe inrichting met water, groen, zitplekken en schaduwplekken heeft het plein aantrekkelijker gemaakt en versterkt de waterbeleving. Het plein heeft een besloten en gezellige uitstraling gekregen en trekt inmiddels extra bezoekers en toeristen.

Leerpunten en tips

Tijdens het traject van idee naar realisatie hebben we geleerd dat het cruciaal is om verwachtingen goed te kanaliseren en raakvlakken tussen input en technische aspecten tijdig in beeld te brengen. Initiatiefnemers, bestaande uit ondernemers en bewoners, gaven input voor vernieuwing van het centrum van Borculo. Hieruit werden hoofdlijnen en schetsontwerpen opgesteld, waarna de plannen in werkgroepen verder werden uitgewerkt. Een belangrijk leerpunt is dat specifieke aandacht voor thema’s als hitte- en wateroverlast vanaf het begin in het ontwerp moeten worden meegenomen. Het project werd groter en duurder dan gepland. Dat kwam doordat de wensen van bewoners niet goed waren afgestemd op technische zaken, zoals het riool en de keuze voor open bestrating. Een goede tip is: zorg voor duidelijke afspraken, heldere verwachtingen en bereid veranderingen goed voor. Zo voorkom je negatieve reacties. Als de samenwerking tussen bewoners en de techniek goed verloopt, blijven de kosten en het resultaat binnen de afgesproken grenzen.

Gemeente Bronckhorst

Dorpskern
Steenderen

03

Het dorpshart van Steenderen groener en leefbaarder maken. Dat was het doel van een werkgroep die de afgelopen jaren met veel energie werkte aan het opstellen van een dorpsvisie en een dorpsplan voor Steenderen. Met dit plan wordt meer ruimte gemaakt voor verblijven, groen en leefkwaliteit. Het centrum van Steenderen stond eerst vol met auto's, was erg versteend en had weinig groen.

Het aangepaste centrum met het dorpsplein en aanliggende wegen is het eerste resultaat van dit dorpsplan. Het doel was om van het dorpsplein het nieuwe groene dorpshart van Steenderen te maken. Daarvoor is een IJsselroute (wandelroute) aangelegd op het terrein om het omliggende landschap naar binnen te halen. Ook zijn er extra bomen geplant en is er 1200m2 aan hoogwaardige plantvakken aangebracht. Daarnaast is er een waterspeelplaats gemaakt en een watertappunt geplaatst. In de nieuwe situatie ligt het geheel op één niveau en ook is het verhoogde plein over de straat doorgetrokken. Zo kunnen de ouderen uit het zorgcentrum prettig en veilig oversteken om naar het plein en al haar voorzieningen te lopen. Extra zitplekken zorgen ervoor dat ouderen genoeg rustpunten hebben.

'Het voelt nu echt als

Oude situatie

Positieve punten en resultaten

De werkgroep met betrokken inwoners van Steenderen, die niet direct aan het plein woonden, beschikten wel over een groot netwerk zodat er korte lijntjes waren. Ook keken de leden niet alleen vanuit hun eigen belang. Daarnaast zijn er extra groenvakken gekomen met kleurrijke en biodiverse vaste beplanting. Dit zorgt voor mooie plantvakken gedurende het hele jaar. Er zijn verschillende zitplaatsen in de zon en schaduw, zodat er bij verschillende weersomstandigheden altijd een fijne plek is om te verblijven. Deze schaduwplekken zitten mooi rondom het groen. Tot slot is er een waterspeelplek voor kinderen. Deze speelplek is speciaal ontworpen om kinderen een leuke en veilige plek te geven om te spelen. Het water zorgt bovendien voor de nodige verkoeling op warme dagen.

Leerpunten en tips

Vroegtijdige participatie is erg belangrijk. Hoewel participatie vraagt om meer flexibiliteit, levert het sterkere en breder gedragen ontwerpen op. Tijdens het project kwamen er diverse aanpassingen. Het is daarom belangrijk om flexibel te zijn en hiervoor open te staan. Dit zorgt ervoor dat het eindresultaat optimaal is en het voldoet aan de verwachtingen. Gebruik daarnaast de multifunctionaliteit van de openbare ruimte als kracht. Laat verschillende functies zoals hit-testress, ontmoeten, spelen, groen en zitplekken combineren. Streef naar een balans tussen functionaliteit en esthetiek.

Tip: Zorg altijd voor goede en duidelijke communicatie richting de belanghebbenden.

Gemeente Bronckhorst

De strip- Hengelo

04

In Hengelo werd de afgelopen jaren hard gewerkt aan het verbeteren van het dorpscentrum door de werkgroep Vitale Kernen Hengelo. Dit resulteerde in de "ZOMER18-visie", een plan voor een compact en sfeervol centrum met een veilige openbare ruimte.

De werkgroep, bestaande uit lokale verenigingen en ondernemers, koos als eerste project het wandelgebied "De Strip", dat het centrum van de auto's en fietsen scheidde. Dit project werd aangepast om meer groen en minder verharding te integreren, rekening houdend met klimaatadaptatie. Het groenplan omvatte hagen, heesters, bomen en vaste planten ter bevordering van biodiversiteit, verkoeling en schaduw. Zo werden 13 bomen

'Door maatregelen te nemen zoals het aanplanten van extra groen en het creëren van schaduwrijke plekken, kan de leefbaarheid in een gebied aanzienlijk worden verbeterd.'

Oude situatie

geplant en kwamen er zitplekken voor ontmoeting. De parkeerfunctie bleef behouden, met extra ruimte voor mindervaliden. Het project droeg bij aan een groene, aantrekkelijke en klimaatbestendige omgeving.

Positieve punten en resultaten

Het plan De Strip heeft het gebied getransformeerd tot een groen, schaduwrijk verblijfsgebied, vooral ter ontsluiting van het nieuwe Gezondheidscentrum De Eik. Door de toevoeging van veel groen en aandacht voor hittebestrijding, zijn er diverse vaste planten en bomen aangeplant, wat bijdraagt aan biodiversiteit en de aantrekkelijkheid van de omgeving. Het plan biedt meerdere zitplekken, waar mensen kunnen ontspannen in de natuur, in de schaduw van de bomen. Hoewel het watertoestel is vervallen, werd het vervangen door extra groen in de Kerkstraat. Het project zorgt voor een betere luchtkwaliteit, verkoeling en verhoogde leefbaarheid, waardoor het een esthetisch aantrekkelijke en milieuvriendelijke oase is geworden.

Leerpunten en tips

Het plan De Strip in Hengelo is aangelegd als ontsluiting van het nieuwe Gezondheidscentrum De Eik en vormt daarmee de afsluiting van het centrumplan. De toevoeging van het thema hittestress benadrukte het belang van klimaatadaptatie in stedelijke gebieden. Door extra groen en schaduwrijke plekken aan te brengen, werd de leefbaarheid aanzienlijk verbeterd. Het is belangrijk om rekening te houden met klimaatverandering en gelijk integraal duurzame oplossingen in het ontwerp te verwerken. Flexibiliteit is ook essentieel; het waterspeelobject werd om veiligheidsredenen vervangen door extra groen. Onvoorziene omstandigheden kunnen zich voordoen, maar door flexibel te blijven, kan het project effectief worden aangepast en het eindresultaat voldoen aan de verwachtingen van de gemeenschap.

Gemeente Doetinchem

Konrad Adenauerplein (coole pleintjes Dichteren)

05

Het Konrad Adenauerplein plein is een klein buurtplein in de wijk Dichteren. Het plein is omsloten door bebouwing en bestaat grotendeels uit verharding en halfverharding. Dit zorgt ervoor dat het plein in de zomer sterk opwarmt en veel warmte vasthoudt. Door dit project is een groot deel van de verharding vervangen voor groen en zijn vier bomen toegevoegd. Hierbij is rekening

Meerdere plantvakken met bloeiende vaste planten zorgen voor verkoeling en meer biodiversiteit. Daarnaast heeft het plein een betere sociale functie gekregen, omdat bewoners elkaar beter kunnen ontmoeten op een fijne plek. De herinrichting zorgt er ook voor dat meer regenwater kan infiltreren en wateroverlast wordt beperkt. Het regenwater gaat niet direct het riool in en houdt de bodem vochtig voor het aanwezige groen. Dit pleintje dient als voorbeeld om meer pleintjes in Dichteren om te toveren tot coole pleintjes!

gehouden dat de bomen wat groter zijn en een goede groeiplaats hebben.

‘Het heeft ons ook laten zien dat een (succesvol) project met betrokken inwoners een sneeuwbaaleffect kan hebben.’

‘Het toepassen van gevarieerde en kleurrijke beplanting wordt daarnaast door veel mensen als aangenaam ervaren, een fijne verblijfsplek.’

Oude situatie

Positieve punten en resultaten

Tijdens dit project zijn mooie resultaten behaald. Bestaande materialen zoals stenen en keien zijn hergebruikt en dienen nu als stapstenen in de wadi's. De betrokkenheid van bewoners in de ontwerpfase zorgde niet alleen voor waardevolle input, maar versterkte ook de sociale cohesie in de buurt. Bewoners gaven aan zelf het groen te willen onderhouden, wat bijdraagt aan verbondenheid in de buurt. Door de aanleg van wadi's, groentegels en het planten van bomen zijn hittestress en wateroverlast flink verminderd. Ook de biodiversiteit is verbeterd dankzij de toevoeging van diverse vaste plantensoorten en bomen. De vergroening heeft zelfs de akoestiek op het plein positief beïnvloed. Ook heeft een informatieavond over groene daken plaatsgevonden, als vervolgactie op bewonerswensen. De enthousiaste reacties hebben geleid tot plannen voor verdere klimaatadaptieve maatregelen, beginnend in de Kleurrijke Buurt en mogelijk uit te breiden naar heel Doetinchem.

Leerpunten en tips

Een belangrijk leerpunt uit dit project is het belang van flexibiliteit. Niet star vasthouden aan het oorspronkelijke ontwerp, maar waar mogelijk meebewegen met wensen van bewoners. Dit betekent dat je inwoners vanaf het begin moet betrekken bij het ontwerpen. Transparantie over gemaakte keuzes en de gevolgen daarvan voor toekomstig beheer en onderhoud is essentieel. Goede communicatie over wat wel en niet mogelijk is op basis van beleid en beheer helpt verwachtingen te managen. Een andere belangrijke les is dat bewoners elkaar het beste kunnen enthousiasmeren; onderlinge gesprekken dragen meer bij aan betrokkenheid dan gemeentelijke communicatie alleen. Dit soort interacties zijn waardevol voor het draagvlak en de kennis over het project. Tot slot blijkt dat een succesvol project met betrokken inwoners een sneeuwbaaleffect kan hebben. Zo kan je deze positieve energie via andere initiatieven zoals een burendag of acties van Stichting Steenbreek benutten.

Gemeente Doetinchem

Kerkplein centrum Wehl

06

Dit project speelt zich af op het Kerkplein in het centrum van Wehl. Het plein was erg versteend, waardoor er hier sprake was van hittestress. De aanwezige bomen stonden in kleine plantvakken, waardoor ze niet goed konden groeien. Het uiteindelijke project heeft ervoor gezorgd dat er meer groenvakken en bomen zijn gekomen.

In de groenvakken zijn vaste planten en heesters geplant. Om dit mogelijk te maken zijn er enkele parkeerplaatsen verwijderd, zodat er meer ruimte kwam en de ruimte veiliger en groener kon worden.

als een mooi voorbeeld voor hoe historische, maar versteende, pleinen kunnen worden vergroend.'

Op het plein komen meerdere functies samen, waar met dit project nog steeds de ruimte voor is. Dit project dient als een voorbeeld van hoe de historische waarde en functies van een plein behouden kan blijven, maar het verblijfsklimaat kan worden verbeterd.

'Bij de opgravingen op het kerkplein in Wehl zijn veertien graven gevonden.'

Positieve punten en resultaten

Het project rondom het kerkplein heeft tot diverse positieve resultaten geleid. Al in de voorbereidende fase zijn belanghebbenden zoals de dorpsraad, parochie, ondernemers en omwonenden betrokken en kregen zij ruimte om hun mening te geven. Wat zorgde voor meer draagvlak voor het plan. Het plein is zodanig ingericht dat het nog steeds geschikt is voor uiteenlopende functies zoals festivals, Koningsdag, trouwerijen en rouwdiensten. Tegelijkertijd is de klimaatbestendigheid sterk verbeterd: het plein is nu groener, aantrekkelijker en koeler dankzij de aanplant van extra bomen en de creatie van zitplekken in de schaduw. Regenwater krijgt de kans om in de bodem te infiltreren door minder versterking. Ook is een openbaar tappunt voor drinkwater geplaatst, wat bijdraagt aan gezondheid en comfort op warme dagen. Het project laat daarmee zien hoe historische, versteende pleinen succesvol vergroend kunnen worden zonder verlies van functies.

Leerpunten en tips

Bij dit project kwamen ook enkele belangrijke knelpunten en leerpunten naar voren. De grond was niet in eigendom van de gemeente maar van de parochie, wat vroeg om duidelijke afspraken over inrichting, uitvoering en onderhoud. Daarnaast bleek dat vergroening niet altijd direct wordt omarmd door omwonenden of ondernemers. Goede communicatie met duidelijke argumentatie over keuzes is daarom essentieel. Een punt van discussie was het verdwijnen van twee parkeerplaatsen; hoewel hiertegen bezwaar werd gemaakt via de dorpsraad, is het plan uiteindelijk uitgevoerd, mede dankzij heldere uitleg over veiligheid, voldoende alternatieve parkeerplekken en meer ruimte voor groen. Ook werd tijdens de werkzaamheden zorgvuldig omgegaan met gevonden graven rondom de kerk. Tot slot blijkt uit de huidige situatie dat de jonge beplanting kan leiden tot ongewenst gedrag. Mensen lopen nu soms nog door de groenvakken heen. De verwachting is dat dit stopt zodra deze volgroeid zijn.

Gemeente Doetinchem

Voorterrein de Zonneboom

07

Centraal in de Vijverbergbuurt ligt het Zonneplein, dit was een zonnig plein met weinig groen en weinig mogelijkheden. De school De Zonneboom heeft voorjaar 2024 dit schoolplein (Zonneplein) vergroend. De gemeente was hierbij betrokken en heeft meegedacht. De gemeente heeft bijvoorbeeld een tappunt voor gratis drinkwater gerealiseerd bij dit Zonneplein. Omdat de

school haar schoolplein heeft vergroend heeft de gemeente het versteende openbaar gebied bij De Zonneboom ook vergroend.

‘Er zat veel positieve energie.’

Door het project is een groene en prettige omgeving gemaakt door het plaatsen van meer groen en het aanbieden van zitplekken. Er zijn ook meer infiltratiemogelijkheden gecreëerd om wateroverlast te beperken. Het voetpad is nu halfverharding (Achterhoeks Padvast) en de parkeerplaatsen hebben nu grasverharding. Het extra toegevoegd groen zorgt dus voor meer schaduw op het voetpad maar ook op de zitplekjes. Ook kan het water afstromen naar de vergrootte boomspiegels waardoor het water beter wordt geïnfiltreerd. Daarnaast zijn de afvalcontainers 180 graden gedraaid zodat de opening aan de wegzijde zit, in plaats van aan de gebouwszijde. Met een heg is hier een mooie afscheiding gemaakt.

‘Het plein kan een centraal punt worden voor recreëren, spelen en ontmoeten.’

Oude situatie

Positieve punten en resultaten

Met dit hitteproject bij De Zonneboom heeft de gemeente laten zien aan betrokkenen en omwonenden dat vergroeningsmaatregelen niet stoppen wanneer één project is afgerond. Zowel de school als gemeente hebben hun bijdrage geleverd aan vermindering van hitte(stress) in deze omgeving door flink te vergroenen.

Leerpunten en tips

Bij de school De Zonneboom was veel energie aanwezig om het schoolplein te vergroenen en anders in te richten met natuurlijk spelen. Vooral veel positieve energie om samen iets moois te maken. Hiervan heeft de gemeente ook gebruik gemaakt om direct ook een deel van de openbare ruimte te vergroenen en klimaatbestendiger in te richten. De hele omgeving heeft daarmee een betere groene uitstraling gekregen. Dit is een mooi voorbeeld geworden hoe er kan worden ingespeeld op de betrokkenheid van de omwonenden en andere stakeholders.

Gemeente Doetinchem

De Wingerd op de Huet

08

Midden in de gemeenschap van de Huet in de gemeente Doetinchem ligt de Wingerd: een plek waar ontmoeting, bezinning en verbondenheid samenkomen. Oorspronkelijk geworteld als kerkelijk centrum is de Wingerd in de loop der jaren uitgegroeid tot veel meer dan dat. Het is een vertrouwd huis voor iedereen die op zoek is naar inspiratie, rust of simpelweg een goed gesprek.

Ook zijn er verschillende organisaties actief in dit centrum. De buitenruimte nodigde niet uit tot de ontmoeting, waar vooral veel verharding de boventoon voerde.

‘De Wingerd is uitgegroeid tot een plek waar ontmoeting samenkomt in een inspirerende omgeving.’

‘Van versteende vlakte naar groene oase: samen hebben we de buitenruimte omgetoverd tot een plek waar mensen én natuur tot leven komen.’

De gemeente heeft samen met de Wingerd een plan gemaakt om de buitenruimte zo in te richten dat het past bij deze plek. Naast de ontmoeting draagt de plek ook bij aan het verkoelen van de omgeving en de biodiversiteit. Verschillende soorten beplanting, halfverharding en plek voor water maakt dat deze plek een flinke update heeft gehad!

Positieve punten en resultaten

In het plan is veel ruimte voor groen en water opgenomen. Op plekken waar niet vergroend kon worden (e.g. plekken die bereikbaar moeten zijn voor auto's), is het water geleid naar een wadi, deze wadi stroomt weer over op een vijver. Vooraf aan de uitvoering van het groenplan is meen HWA-leiding vervangen door een leiding met een grotere diameter (van 200mm naar 600mm). Deze vervanging is nodig vanwege de ontwikkeling van het naastgelegen terrein De Bongerd. Ook is de verkeerssituatie verbeterd door het afbakenen van een afsnijd-route die fietsers vaak nemen. Dit is gedaan door een groene strook toe te voegen, wat ook de hittestress vermindert en meer infiltratie biedt voor regenwater. Het plan is in overleg met de pandeigenaren (kerkelijk centrum en logopedie) tot stand gekomen. De gemeente heeft ook met deze partijen afspraken gemaakt over toekomstig beheer en onderhoud van het nieuwe plein.

Leerpunten en tips

Zorg voor een goede voorbereiding van het project. Betrek tijdig de omgeving en alle disciplines die je nodig hebt zodat de uitvoering soepel verloopt. Dit project is in de plaats gekomen van een ander project, omdat daar de voorbereiding achter liep. Dit project heeft door een goede inzet en samenwerking geleid tot een perfect eindresultaat in een korte doorlooptijd.

Gemeente Lochem

Markt Lochem

09

De Markt in Lochem vormt al jarenlang het kloppende hart van de binnenstad. Deze centrale plek, omgeven door karakteristieke gebouwen en levendige bedrijvigheid, kent echter ook uitdagingen. De inrichting bestond voor een groot deel uit verharding, wat op warme zomerdagen leidde tot hittestress en een minder aangename verblijfsruimte.

‘Met dit project hebben we de markt en de omliggende openbare ruimte toekomstbestendiger en aantrekkelijker gemaakt.’

Met dit project hebben we de Markt en de omliggende openbare ruimte toekomstbestendiger en aantrekkelijker gemaakt. Door te vergroenen met bomen en sierbeplanting ontstaat er meer schaduw, verkoeling en biodiversiteit. Daarnaast is een waterelement toegevoegd op een centrale plek, wat niet alleen zorgt voor verfrissing en sfeer, maar ook bijdraagt aan informele en spontane ontmoetingen tussen mensen.

Samen werken we aan een groene, uitnodigende en leefbare Markt: een plek waar mensen graag samenkomen – nu én in de toekomst.

Oude situatie

‘De combinatie van meer groen en water vermindert de hittestress die op warme dagen op de oude markt goed voelbaar was.’

Positieve punten en resultaten

De herinrichting van de Markt in Lochem levert een reeks positieve resultaten op voor zowel de leefomgeving als de gebruikers van de ruimte. Door de toevoeging van circa 300 m² aan groen – met bomen, siergrassen en beplante zitranden – ontstaat een koeler en aangenamer plein. De schaduw van zes nieuwe forse bomen draagt bij aan verkoeling, net als het centrale waterelement met pulserende spuitertjes. Dit element, gevoed door bronwater dat ter plekke infiltreert in de bodem, verkoelt zo’n 500 m² verhard oppervlak.

De combinatie van meer groen en water vermindert de hittestress die op warme dagen sterk voelbaar is op de huidige, versteende markt. Tegelijkertijd draagt het bij aan het vergroten van de biodiversiteit en het tegengaan van verdroging. Het waterelement voegt bovendien een speels en sociaal aspect toe: kinderen kunnen er veilig spelen en het nodigt uit tot ontmoeting en interactie tussen mensen.

Al met al verhoogt deze groene en klimaatbestendige herinrichting de ruimtelijke kwaliteit en de aantrekkelijkheid van de Markt – als plek om te verblijven, te ontmoeten en te genieten.

Leerpunten en tips

Weerstand tegen meer bomen: er is vaak weerstand tegen de toevoeging van bomen, vanwege zorgen over bladval en schaduw (bijvoorbeeld voor zonnepanelen). Belang van goede uitleg helpt. Met duidelijke en gedegen uitleg kan veel van deze weerstand weggenomen worden, vooral als we de voordelen van bomen kunnen laten zien. Ook bomen strategisch plaatsen en hoogte in soorten goed onderzoeken om bewoners tegemoet te komen zorgt ook voor meer draagvlak.

Gemeente Lochem

Parkeerplaats Mauritsweg

10

Aan de Mauritsweg in Lochem is een belangrijke stap gezet richting een groenere en duurzamere leefomgeving. Wat nog een traditionele parkeerplaats was – grotendeels bedekt met betonklinkers en weinig groen – is verandert in een toekomstbestendige, klimaatadaptieve plek. De oude situatie kenmerkte zich door verharding en beperkte schaduw, waardoor het in de zomer snel

onaangenaam heet werd. Bovendien was de afwatering sterk afhankelijk van de riolering, die bij hevige regenval vaak overbelast raakte.

Met de uitbreiding van circa 30 parkeerplaatsen was dit het moment om de hele parkeerplaats opnieuw in te richten, met maximale aandacht voor vergroening en duurzaamheid. In plaats van nog meer steen is er juist meer ruimte voor natuur. De nieuwe inrichting zorgt ervoor dat regenwater in de bodem kan infiltreren en dat water, bij piekbuien, via een slimme helling naar de nabijgelegen gracht kan afvloeien. Dit allemaal zonder dat dure rioolaanpassingen nodig waren. Waar eerder nog vooral steen overheerste, is nu een groene en verkoelende plek, waar auto's kunnen parkeren zónder dat het ten koste gaat van het klimaat of de leefomgeving. De herinrichting van de parkeerplaats aan de Mauritsweg laat zien hoe praktische functies en duurzaamheid hand in hand kunnen gaan.

‘De nieuwe inrichting laat zien hoe praktische functies en duurzaamheid hand in hand kunnen gaan.’

‘Waar eerder nog vooral steen overheerste, is nu een groene en verkoelende plek, waar auto's kunnen parkeren zónder dat het ten koste gaat van het klimaat of de leefomgeving.’

Oude situatie

Positieve punten en resultaten

Wateroverlast is verleden tijd door het niet op een technische manier op te lossen, maar vooral naar praktische en natuurlijke systemen te kijken. Bijvoorbeeld het gebruik van grasbetonstenen waar water direct in de ondergrond kan infiltreren. Of het gebruik van bestaande wateren, zoals bij dit project de gracht als overloop wordt gebruikt bij hevige regenbuien.

Er kwam maar liefst 1.000 m² extra groen bij, met 25 nieuwe bomen, waaronder zes grote exemplaren die direct zorgen voor schaduw en verkoeling. Struiken en beplanting verhogen de biodiversiteit en maken de ruimte visueel aantrekkelijker. De nieuwe inrichting maakt het niet alleen koeler en groener, maar ook prettiger voor bezoekers, omwonenden en de natuur.

Leerpunten en tips

Omwonenden en gebruikers van de parkeerplaats waren geen fan van meer bomen vanwege de vogelpoep die op de auto's komen. Ook hadden ze vraagtekens bij het gebruik van grasbeton vanwege de beloopbaarheid en beheer. Door in gesprek te gaan en te laten zien waar het goed voor is zorgt ervoor dat er meer draagvlak voor komt. De omwonenden voelden zich gehoord en vinden de plek erg mooi geworden.

Oude situatie

‘Het betrekken van deze bewoners versterkt het ontwerp.’

ruimte en moet wachten als er fietsers rijden. Aan één zijde van de weg is het voetpad weggehaald zodat er minder verharding is en meer ruimte voor groen. Zo zijn er wadi's aangelegd en bermen ingezaaid met bloemrijke grassen om overmatig regenwater op te vangen en tegelijk de biodiversiteit te bevorderen. Ook zijn er extra bomen geplant tegen hittestress.

Inwoners konden actief tot in detail meedenken over het ontwerp en de uitvoering, wat leidde tot een ontwerp dat beter aansluit bij de wensen van de gemeenschap. Hitte was ook een onderdeel van het participatieproces, waardoor meer groen is teruggekomen.

‘Het is een mooi traject geweest waarin we zoveel mogelijk rekening hebben gehouden met de wensen van de bewoners. Bewoners hadden de mogelijkheid om mee te denken over de uitvoering. Er is een uitgebreid participatieproces geweest. Tijdens de uitvoering was er zeer prettig contact met de bewoners.’

Wethouder [REDACTED]

Op 17 mei 2024 werd de vernieuwde weg feestelijk geopend door wethouder [REDACTED], samen met bewoners en aannemer [REDACTED]. Op de rotonde was een terras neergezet, compleet met koffiecorner. Met muziek, foodtrucks, Hollandse lekkernijen, een bar met drankjes en een springkussen werd de opening feestelijk opgeluisterd.

Gemeente Montferland

Lengelseweg

11

De herinrichting van de Lengelseweg in 's-Heerenberg is een project waar duurzame mobiliteit en vergroening samenkomt. De Lengelseweg, 's-Heerenbergseweg en Meilandsedijk zijn heringericht met verkeersremmende maatregelen, zoals verkeersdrempels en fietsstroken, om de veiligheid voor fietsers te vergroten. Het autoverkeer heeft daardoor minder

Positieve punten en resultaten

Het mooie aan de herinrichting van de Lengelseweg in 's-Heerenberg is dat het niet alleen meer groen heeft gebracht, maar ook meer saamhorigheid. We hebben ervaren dat bewoners zich steeds bewuster zijn van klimaatverandering en de aanpak omarmen waarin groen en het vasthouden van hemelwater centraal staan. Wat ooit een versteende omgeving was, is nu groene, zichtbare verandering. En dat ervaren mensen ook daadwerkelijk.

Tijdens de werkzaamheden kwamen buurtbewoners met elkaar in gesprek over klimaat, oplossingen en hun eigen rol hierin. Door vanaf het begin helder te communiceren over het toekomstige onderhoud, zijn verwachtingen duidelijk en voelen mensen zich gehoord en begrepen.

Leerpunten en tips

Een belangrijk leerpunt uit het herinrichtingsproject is om het thema hitte al in een vroeg stadium mee te nemen in het programma van eisen. Door hier vanaf het begin rekening mee te houden, kunnen effectievere maatregelen worden getroffen tegen hittestress. Daarnaast bleek dat er in wijken veel deskundigheid onder bewoners aanwezig is. Er was in de wijk bijvoorbeeld een inwoner die veel verstand had van gebiedseigenheid, boomsoorten en klimaatverandering, dit is verwerkt in het beplantingsplan. Het betrekken van deze bewoners en het actief stimuleren van het delen van hun lokale kennis met ontwerpers, versterkt het ontwerp en de aansluiting bij de omgeving. Toch stonden de bewoners soms lijnrecht tegenover de gemeente. Maar met een kritische en oprechte houding zijn ze uiteindelijk nader tot elkaar gekomen. Daarom is het ook van groot belang om gedurende het hele traject – van ontwerp tot en met beheer en onderhoud – duidelijk te sturen op verwachtingen. Dit voorkomt misverstanden, versterkt het draagvlak en zorgt ervoor dat bewoners zich serieus genomen en betrokken voelen.

Oude situatie

Het plein rondom de kerk, de BMV, de school en het dorpscafé is omgevormd tot een prettige verblijfplaats voor jong en oud, ook tijdens warme dagen. Dankzij de aanplant van bomen, struiken en ander groen is er nu volop schaduw en koelte. Zonnige en schaduwrijke zitplekken wisselen elkaar af, waardoor iedereen er een fijne plek kan vinden.

Ook de waterbeleving is sterk verbeterd. Door een slim watersysteem en aandacht voor infiltratie is het plein nu beter bestand tegen zowel droogte als hevige regenval. Naast functioneel, is het water ook visueel aantrekkelijk en draagt het bij aan de sfeer en het comfort van het plein.

Het vernieuwde dorpshart speelt een belangrijke rol in het dagelijks leven van Mariënveld. Het is dé plek voor evenementen, een veilige overloopruimte voor de schoolkinderen op weg naar

de gymles in de BMV en een fijne buitenlocatie voor de dagbesteding van de zorgcorporatie.

De kracht van dit project ligt in de betrokkenheid van het dorp zelf. Onder regie van Mariënveld heeft de projectgroep 'Pleinplanners' – bestaande uit inwoners, externe adviseurs en ambtenaren – het plan bedacht, uitgewerkt en gerealiseerd. Het resultaat is een levendig en groen dorpshart, gedragen door de gemeenschap en klaar voor de toekomst.

'De bewoners hebben het ontwerp zelf gemaakt en ook deels gerealiseerd, waardoor er veel draagvlak en

Positieve punten en resultaten

Dit project heeft de Nationale Dorpsvernieuwingsprijs gewonnen en een gouden award in de Europese verkiezing. Dit komt omdat de gemeente en inwoners goed hebben samengewerkt. De gemeente ambtenaren waren ook erg betrokken en wisten de in en outs van het project. De bewoners hebben het ontwerp zelf gemaakt en hebben zelf het project deels realiseert, waardoor er veel draagvlak was en ook beleving. De bewoners weten hoe ze de plek willen gaan gebruiken en dat doen ze nu ook naar volle tevredenheid.

Leerpunten en tips

De processen binnen een gemeente zijn langdurig, zeker met vergunningen. De stappen moeten doorlopen worden en sommige betrokkenen vinden dit lastig. Door de ambtenaren vroeg bij het project te laten betrekken is er juist tevredenheid en snapt met de procedures ook beter. Ook omdat deze procedures er gewoon zijn en ook een reden hebben.

Gemeente Oost Gelre

Dorpshart Mariënveld

12

Gemeente Oost Gelre

Remisepark

13

Het Remisepark in Lichtenvoorde werd ontwikkeld op een voormalig rangeerterrein dat in 2022 is gesaneerd. Op deze plek is er nu een groen en toekomstbestendig park dat bijdraagt aan verkoeling, biodiversiteit en waterbeheer.

Het ligt op loopafstand van een versteende wijk, scholen en een verzorgingshuis. Hierdoor is

het een toegankelijke en aantrekkelijke ontmoetingsplek voor jong en oud. Dankzij de provinciale bijdrage kunnen extra bomen, speelaanleidingen zoals een wilgenwigwam en een wadi met stapstenen worden toegevoegd. De wadi helpt bij het opvangen van regenwater en draagt bij aan een koelere omgeving. Ook wordt ingezet op natuurbeleving en educatie, onder andere via QR-codes die uitleg geven over klimaatverandering, biodiversiteit en het belang van bomen. Het park biedt ruimte voor ontspanning, spelen en leren in een groene en gezonde omgeving.

‘
’

*de Spoorzoekapp en de
grondwaterpeilbuis maken we
klimaatverandering tastbaar en
begrijpelijk voor jong en oud.’*

*‘Het Remisepark is
een groene, koele
oase in Lichtenvoorde
die niet alleen het
klimaatbewustzijn
vergroot, maar ook
mensen van alle leeftijden*

Oude situatie

Positieve punten en resultaten

In het Remisepark is een manshoge grondwaterpeilbuis geplaatst om bezoekers bewust te maken van schommelingen in de grondwaterstand en de invloed van het weer op het park. Een kleurenschaal laat zien wat een gezonde waterstand is. Om jeugd en volwassenen spelenderwijs te betrekken bij klimaat en inrichting van het park, is de ‘Spoorzoekapp’ ontwikkeld met QR-codes en verstopte databeestjes die vragen over klimaatverandering laten beantwoorden.

Het Remisepark draagt bij aan meer klimaatbewustzijn onder inwoners, scholieren en bezoekers. Het park vormt een groene, koele oase vlak bij het centrum en een verzorgingstehuis, en versterkt tegelijkertijd de biodiversiteit en ecologische verbindingen in de stad. Daarnaast bevordert het de sociale samenhang en het naoberschap door als uitnodigende ontmoetingsplek te functioneren voor jong en oud.

Leerpunten en tips

Zorg dat je een ambassadeur (bewoner) krijgt die achter het project staat om zo meer draagvlak te krijgen en ook soms snel kunt overleggen over bepaalde dingen.

Betrek ook vooral de kinderen/jongeren bij het project. Zij hebben vooral goede ideeën over hoe zij een plek gebruiken en graag zouden zien. Zij zijn ook de toekomst!

Gemeente Oude IJsselstreek

De Bongerd

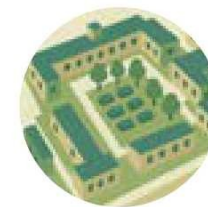
14

Het project de Bongerd ontstond door een samenwerking tussen de woningcorporatie Wonion en de gemeente Oude IJsselstreek. De aanleiding was de hitte die de bewoners van het seniorencomplex en zorgmedewerkers ervaren in het gebouw. De bewoners zijn een zeer kwetsbare groep met hitte, daarom is er een integraal plan gemaakt en uitgevoerd.

Wonion heeft als eigenaar van het gebouw meerdere maatregelen genomen om de hitte te reduceren. Zo zijn er twee groendaken aangelegd en een witte coating op een ander dakdeel aangebracht, wat zorgt voor isolatie en verkoeling. Ook is er zonwering (lamellen) geplaatst voor de galerijen, die in het verleden erg opwarmden. De gemeente heeft op het binnenterrein 29 bomen geplant, waarvan een deel in ondergrondse boombunkers zijn geplaatst om een geschikte groeiplaats te realiseren.

Verder zijn er meerdere groenvakken toegevoegd door parkeerplaatsen weg te halen. Hier staan planten en heesters die van het voorjaar tot het najaar bloeien, om zo ook de biodiversiteit te versterken. Daarnaast zijn er twee zitplaatsen in de schaduw gemaakt en is plaats gemaakt voor meerdere scootmobiel bergingen (die Wonion vervolgens heeft geplaatst). De bewoners zijn betrokken tijdens het proces, wat zorgde voor een mooi totaal resultaat.

‘Dit project is een mooi voorbeeld van een integrale aanpak om met gebied en gebouw de hittestress terug te brengen voor een [redacted].’

Oude situatie

Positieve punten en resultaten

Dit project was het eerste grote initiatief binnen de gemeente met hitte als hoofdthema. Bijzonder was de combinatie van maatregelen in de openbare ruimte én aan het gebouw. Deze versterken elkaar in het tegengaan van hittestress. Ook zijn groene en schaduwrijke ontmoetingsplekken gecreëerd, waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten. De inbreng van bewoners is serieus meegenomen via een bewonerscommissie en een inloopmiddag. Dit heeft geleid tot een breed gedragen plan. Het project laat ook zien dat investeren in kwalitatief goed en gezond groen kosten met zich meebrengt, vooral voor boombunkers en ondergrondse voorzieningen. Dit draagt bij aan bewustwording over wat het kost om de leefbaarheid te verbeteren en de leefomgeving aan te passen aan het veranderende klimaat. De samenwerking tussen gemeente, woningcorporatie en bewoners is als positief ervaren. Samen een plan maken en uitvoeren zorgt voor verbinding en betere resultaten.

Leerpunten en tips

Een belangrijk leerpunt gaat over de samenwerking tussen gemeente, bewoners en woningcorporatie. Elke partij heeft andere verwachtingen, wensen en processen. Zo werkt de gemeente met langere tijdspaden en besluitvorming, wat soms voor onduidelijkheid heeft gezorgd. Duidelijkheid over doelen en kaders vooraf is essentieel. Dit maakt het makkelijker om later in het proces keuzes te onderbouwen en verwachtingen te managen. Bewoners hebben ook een tijd niets gehoord over het project. Dit onderstreept het belang van transparante communicatie gedurende het hele traject. Een pilot van de ‘Groen Baten Planner’ is ingezet om de baten in beeld te brengen, maar het bleek lastig om effecten van vergroening goed inzichtelijk te maken. Omdat het model veranderde over de tijd en de schaal van het project te klein was. Verdere ontwikkeling zou waardevol zijn voor toekomstige projecten gericht op hittestress.

Gemeente Winterswijk

De Pas- Koele multifunctionele speeltuinen

15

In veel wijken van Winterswijk, waaronder 'De Pas', is sprake van hitte-eilandeffecten, met verhoogde risico's voor de gezondheid van bewoners. De norm van 300 meter tot een koele plek is vaak niet haalbaar, maar centraal gelegen speeltuinen bieden een kans.

Deze worden daarom omgevormd tot multifunctionele koelteplekken met veel groen, schaduw, ruim-

'We willen graag 80% schaduw op deze plek zodat kinderen, maar ook volwassenen koel en veilig kunnen spelen en ontmoeten.'

te voor ontmoeting en natuurlijke speeltoestellen. In 'De Pas' worden twee speeltuinen aangepakt. Ze worden verlaagd om bij hevige regenval als wadi te dienen, wat helpt bij wateropvang en het tegengaan van droogte. We willen graag 80% schaduw op deze plek zodat kinderen, maar ook volwassenen koel en veilig kunnen spelen en ontmoeten. Er wordt hergebruik gemaakt van bestaande materialen uit de wijk en het ontwerp is samen met bewoners en kinderen tot stand gekomen waardoor het een gedragen en erg fijne plekken zijn geworden.

Oude situatie

'Deze plekken zijn de multifunctionele koele ontmoetings- en speelplek van de wijk geworden – bedacht door kinderen, omarmd

Positieve punten en resultaten

Één speeltuin is ingericht met een voetbalveldje, crossbaantje, een boomhut en een leuk waterobject. De andere speeltuin is ingericht door hergebruik van speelelementen, een slinger, verlichte zitplek om ook 's avonds elkaar te kunnen ontmoeten en een strandje. Al deze elementen zijn door de bewoners, maar vooral door de kinderen bedacht. Daarnaast zijn er zitelementen toegevoegd omdat ouders en opa's en oma's graag koel erbij willen zitten met zicht op de kinderen. We hebben er ook een 'hangplek' van gemaakt zodat alle bewoners deze plek als koele (en coole) ontmoetingsplek kunnen gebruiken.

Deze plekken zijn de multifunctionele koelte en speelplek van de wijk geworden. Door veel bomen aan te planten, verhardingen onder speeltoestellen te veranderen door Achterhoeks Padvast, water een plek te geven en vooral de biodiversiteit te stimuleren wordt de plek omarmd door de bewoners.

De plekken zijn afgelopen jaar ook gebruikt voor de buurtdagen, die de buurt zelf organiseert.

Leerpunten en tips

Bestaande speeltuinen bieden een kans om in woonwijken multifunctionele, koele ontmoetingsplekken te creëren. Door extra bomen aan te planten en bewoners actief te betrekken bij het ontwerp, ontstaat er draagvlak en worden de plekken daadwerkelijk gebruikt voor ontmoeting, spel en recreatie. Tegelijk kunnen deze plekken een belangrijke rol spelen bij het opvangen van regenwater bij hevige buien. Duidelijke informatie over hitte en gezondheid helpt bewoners anders naar hun leefomgeving te kijken. Ontwerpsessies met grote schetsvellen en losse elementen maken het ontwerpproces toegankelijk. Kinderen werden bewust betrokken, omdat zij onbevangen denken en zo ook volwassenen inspireren.

Gemeente Winterswijk

Klimaatadaptieve Wooldstraat en omgeving

16

In het voorjaar van 2023 gingen ABH-City Vereniging (ondernemersvereniging) en gemeente Winterswijk samen aan de slag om de winkelstraat Wooldstraat te vergroenen. De toenemende kans op wateroverlast bij stortbuien in de Wooldstraat was de aanleiding voor dit project. Om risico's op waterschade en overlast te verminderen, is daarom het waterstelsel aangepakt.

Tegelijkertijd bestond de wens om de versteende winkelstraten een groene en prettige uitstraling te geven voor inwoners en winkelend publiek.

Bij dit project werd maximaal ingezet op participatie en draagvlak. Op 26 juni 2023 vond de eerste inwonersbijeenkomst plaats, gevolgd door ontwerp sessies met betrokkenen. Het ontwerp werd in september afgerond, met de detaillering en aanbesteding in het najaar van 2023. Begin 2024 startte de uitvoering van de werkzaamheden waarna het in juni 2024 is opgeleverd.

Tijdens bewonersavonden en schetsbijeenkomsten kon iedereen meedenken. Dit leidde tot een make-over van de pleintjes in de Satinkspas en Willinkstraat. Er werden plantvakken aangebracht, grote bomen geplant, nieuw straatwerk gelegd en meubilair geplaatst.

‘Het project is succesvol doordat het een gezamenlijke inspanning was, met praktische en toepasbare oplossingen, zoals de groenstaanders, in een winkelgebied.’

Speciaal voor het project Wooldstraat en omgeving zijn 20 groenstaanders van vijf meter hoog ontworpen. Deze sieren nu de straten en begroeien de komende jaren met wintergroene en bloeiende klimplanten.

‘Heldere en proactieve communicatie met bewoners en ondernemers stond centraal.’

Positieve punten en resultaten

In de winkelstraat zijn diverse vergroeningmaatregelen genomen om het gebied aangenamer en toekomstbestendiger te maken. Er zijn plantvakken, grote bomen en 20 groenstaanders geplaatst – vijf meter hoge palen met beplanting en mussenkasten. Ook is extra zitmeubilair toegevoegd op koele, schaduwrijke plekken. Bij de kruising Wooldstraat–Willinkstraat, waar eerder wateroverlast was, is het gebied deels ontsteend, een brede waterbuffergoot aangelegd en een groot IT-riool geplaatst. Dit verkleint de kans op overlast bij hevige regenval. Het project heeft bewustwording en betrokkenheid bij bewoners en ondernemers vergroot. Geveltuinen konden gratis worden aangevraagd, wat leidde tot actieve participatie.

De gezamenlijke aanpak, praktische oplossingen zoals groenstaanders, en de focus op verkoeling maken het project tot een succes. Er is draagvlak ontstaan om de winkelstraat niet alleen gezelliger, maar ook klimaatbestendiger te maken.

Leerpunten en tips

De herinrichting draaide om duurzaamheid en samenwerking. Oude bestrating is hergebruikt en er zijn bewust koele zitplekken aangelegd. De straat is zo ingericht dat de oostenwind vrij spel heeft in de zomer, en grote bomen zorgen direct voor schaduw. Om het ontwerp tastbaar te maken, zijn plantvakken en zitplekken vooraf gemarkeerd met spuitverf. Dit hielp bewoners en ondernemers om de plannen ruimtelijk te begrijpen. Heldere communicatie was essentieel. Persoonlijk contact kreeg de voorkeur boven alleen digitale middelen. Er zijn veel 1-op-1 gesprekken gevoerd, wat het vertrouwen en de betrokkenheid vergrootte. Deze aanpak toont het belang van transparantie, visueel inzicht in het ontwerp en directe dialoog in participatieprojecten.

SAMENWERKING WATER **ACHTERHOEK+**

Colofon

Redactie | &

Design | Studio Nieuwe Weide

Druk | Milieuvriendelijk papier

Datum | December 2025

gemeente Bronckhorst

gemeente [gD] Doetinchem

